Хиландарац вам Хиландара

Ставрама Светог Симеона

Хиландарац или Хиландара
Стопама Светог Симеона

Царска Лавра Хиландар на Светој Гори

Копча за монашки појас
хиландарских монаха,
месинг, 7 цм

Панагија,
сребро, злато, емајл,
драго камење, 12 цм

Панагија игумана Манастира Хиландара, рукотворена за јубилеј 800. годишњице
постојања Свете Српске Царске Лавре Манастира Хиландара.

Хиландарац ван Хиландара

Стопама Светог Симеона

Рукотворства протојереја Војислава Воје Билбије Везирова

Штампано по благослову игумана манастира Хиландара

Уредник:
Александар Стјепановић

Умјетничко уређење, илустрација и калиграфија:
Марко Билбија

Графичко уређење и фотографија:
Срђан Иванковић

Фотографије Хиландарског ковчега Св. Анастасије и кандила:
Отац Милутин Хиландарац

Лектура:
Игор Симановић

Издавач:
Друштво пријатеља манастира Хиландара Бања Лука

За издавача:
Игор Тодоровић

Штампа:
Графид д.о.о. Бања Лука

За штампарију:
Бранислав Иванковић

Израда ове књижице је произашла из пројекта започетог 2019. године, који је за циљ имао поставку изложбе животног дјела о. Воје Билбије, а коју би пратила свеобухватна монографија. Ослањајући се на назив „Бог и човјек“, име које је сам прота дао својој првој великој изложби у Београду 1989. године у Музеју примењене уметности, и овај пројекат носи исти назив. Радећи на тако опширном и хетерогеном материјалу, идеја о посебној публикацији са дјелима везаним искључиво за манастир Хиландар се пројавила о Божићу 2020. године од стране игумана манастира Хиландар архимандрита Методија.

Садржај

Ријеч игумана — 7
Увод — 9
Дјела инспирисана Светом Гором, Хиландаром и Светим Симеоном — 11
Путни триптих Светог Саве — 19
Ковчег Светог Кнеза Лазара из манастира Крка — 21
Мапа рукотворстава — 27
Како је у стијену уклесан лик Св. Симеона Мироточивог — 29
Хиландарске благовести — 31
Хиландарски ковчег Свете Анастасије — 32
Ковчег Светог Симеона Мироточивог — 37
Биографија — 67
О умјетности Проте Воје — 68

Старац Зосима Хиландарац,
тисовина, 27 цм

Ријеч игумана

Јер свакоме који има даће се, и претећи ће му; (Мат. 25:29)

Са великом радошћу дочекујемо штампану збирку сабраних рукотворстава нашег брата у Христу, протојереја Војислава Билбије, који је својим богонадахнутим стваралаштвом оставио неизбрисив траг у Хиландару.

Кроз дела која нас, братство хиландарско, прате као део свакодневног живота, својом лепотом и ванременском уметничком вредношћу, прота Воја је уписан у летописе Царске немањићке лавре на Гори Атонској, као онај који је своје таленте приложио и умножио Христа ради, са благословом Преподобног Симеона Мироточивог, чијим духовним ликом је његов рад посебно надахнут.

Небеска ниска светитеља који су свој лик пројавили у рукотворинама нашег брата Војислава, као бројаница непрекидне молитве, и у наше време сведочи о вери, пожртвовању и ревности на путу спасења. Натопљена светогорским искуством, његова уметност налази место у срцима свих нас који у Хиландару обитавамо, али и оних који у њега долазе као поклоници из целе васељене. Од лика Преподобног Симеона Мироточивог у стени на прилазу манастиру, до његовог кивота у Саборном храму, као путокази и места духовног ослонца, стоје протина дела, сажимајући јединствени молитвени простор Хиландара.

Нашем драгу брату и у Христу возљубљеном протојереју Војиславу, уз очински благослов, у нераскидивој свези љубави, приносимо нашу благодарност и молимо се Пресветој Игуманији Богородици и нашим Светим ктиторима Светом Симеону и Светом Сави, да измоле пред Престолом Господњим, сваки благослов за његов плодоносни труд - на многаја љета!

Благодарност братства Свете царске српске лавре манастира Хиландара за доброчинство овом издању:

Секретаријату за вере Владе Републике Српске, Друштву пријатеља манастира Хиландара Бања Лука, Дарку Ћулуму, Александру Цвијићу, Синиши Видовићу, Игору Стјепановићу, Дајану Шпирићу, Ранку Ћуковићу, Милици Ерак и породицама њиховим.

Високопреподобни архимандрит Методије,
игуман Светог манастира Хиландара

Архим. Методије са својим у Христу братством

Копча за монашки појас
хиландарских монаха,
месинг, 7 цм

Копча за монашки појас
хиландарских монаха,
месинг, 10 цм

Увод

Духовна, умјетничка и научна ризница каква је манастир Хиландар на Атосу чува и под својим благословом држи непрегледно мноштво дјела, како оних која су крај свог пута нашла у самом манастиру, тако и оних која су промислом, инспирацијом или нечим другим потекла управо из самог манастира. Приче које ова дјела носе тако се у овој тачки преплићу и у простору и у времену, а њихове хронике чине дио оног непрекинутог и вјечно будног живота Хиландара.

Један дио ових прича чини рад протојереја Војислава Воје Билбије, чији је цијели животни опус у знаку и под благословом Светог Симеона и манастира Хиландара. Нека од његових капиталних дјела налазе се у Хиландару, а због свог стилски безвременог приступа у обликовању, тако су се уклопила у своје окружење, да није ријетко да посјетилац и не примијети да стоји крај кивота или иконе који су сачињени концем 20. вијека, а не у далеким стољећима богате историје манастира.

Са једне стране, потакнути потребом манастира Хиландара да у својој ризници има и обједињен и комплетан каталог дјела проте Билбије са свим подацима који се усмено и временом лако изгубе, а, са друге, жељом да ово несвакидашње, богато и карактеристично стваралаштво, које овдје називамо рукотворством, приближимо не само ходочасницима Атоса, него и широј јавности, која је за увид у велико животно дјело овог умјетника још увијек ускраћена, усмјеравајући пажњу на онај дио опуса који се директно односи на манастир Хиландар и Светог Симеона, као духовне покровитеље протиног рада.

Богородица са Христом „Умножење љубави“, дар Манастира Хиландара цркви Св. Саве на врачару (малој) са благословом на лијевом рамену Св. Симеона, а на десном рамену Св. Саве, темпера на дрвету са сребрним оковом, 70 x 90 цм

Дјела инспирисана Светом Гором, Хиландаром и Светим Симеоном

Пронашавши највећу инспирацију и духовно испуњење управо на Светој Гори, цјелокупни рад проте Воје добија један заједнички именилац и једну кохерентну свеприсутну ноту, не само у свом стилском приступу, него и у тематском. Исходећи из епицентра српске духовности, сав његов рад се прелама кроз призму личности Светог Симеона и манастира Хиландара који сву креативну силу ових радова преводе кроз, истовремено значењем једноставни, а појавношћу бескрајно богати језик овог стваралаштва, изражен кроз мноштво техника, материјала, облика, величина, те намјена и употреба.

Будући да током свог животног вијека умјетност није била протино примарно занимање, узевши у обзир да је цијели радни вијек провео као стоматолог, радови који су настајали од седамдесетих година прошлог вијека, па све до данас, настајали су у сваком тренутку који је могао бити искориштен и за то намијењен, свједочећи о изузетној енергији, вољи и истрајности која можда најбоље одсликава карактер *мисије* коју ово стваралаштво заправо представља. Ту се, дакле, умјетност не посматра као нешто само себи довољно или намијењено специфичној публици или животу у галеријама или у неким другим врстама колекција, него као живи артефакт, предмет са намјеном, била она богослужбена или не, али у сваком случају у служби ширења и артикулисања духовне поруке која се непрекидно емитује са Свете Горе и других сличних мјеста.

Свети Симеон, слоновача, сребро, 8 цм

Ако се у таквом контексту посматра ова колекција, може се рећи и непрекидни низ радова, онда је јасно колику важност имају сви радови у смислу континуиране молитве изражене кроз умјетност у племенитим материјалима. Сваки рад, невезано за то коликог је формата, од најскромнијег крстића па све до капиталних дјела као што су кивоти, представља континуитет споменуте *мисије*.

Овдје су приказана нека одабрана дјела протиног опуса која се својом тематиком тичу специфично манастира Хиландара и Светог Симеона, како би употпунила слику те посебно издиференциране струје у оквиру цјелокупног животног дјела.

Након што је 1970. године почео рад на клесању лика *Свѣтоī Симеона у камену* на путу пред манастиром Хиландаром, прота је поклонио манастиру *икону Боīородице са Христѣом* (у традиционалној композицији тзв. „умиљеније“), која је на извјестан начин покренула и велики пројекат израде кивота Светог Симеона. Наиме, видјевши ову икону у једној од својих посјета манастиру, амерички историчар умјетности и оснивач познатог византолошког института *Dumbarton Oaks* у Вашингтону, Џон С. Тачер, увиђа континуитет протиног рада са средњовјековном традицијом православне духовне умјетности и предлаже манастиру донацију и помоћ како би се израдио кивот Светог Симеона. Овом капиталном дјелу се осамдесетих година прошлог вијека придружују и *два кандила* са представом Светог Саве (са очигледном симболиком упаљеног пламена у помен свог оца), те *коїча за монашки īојас*, као својеврсни детаљ „униформе“ хиландарских монаха.

Након великог успјеха са кивотом, манастир одлучује да ангажује проту да изради први поклон за Храм Светог Саве на Врачару у Београду, *икону „Умножење љубави“ – Боīородице са Христѣом*, намијењену за мали храм (поводом одлуке из тог времена, осамдесетих година, о одобрењу наставка радова на изградњи Храма). Икона је сликана традиционалном критском техником живописа, са рељефним цртежом и позлатом у техници подсликавања (темпера на дасци), као и са богатим сребрним оковом. У контексту поклона Хиландара, а намјени за Храм, симболично су представљени и Свети Симеон и Свети Сава.

Ове радове прати серија димензијама мањих дјела, међу којима се могу наћи крстови, медаљони, панагије, иконице, фигуре и друге врсте комбинација ових форми. Већина радова је у племенитим материјалима – сребро, злато, или пак у дрвету – најчешће је то тисовина (првенствено због своје грађе која својом густином дозвољава рад у изузетно

Старац Јоаким грк, са Хиландарске келије Арсане,
„Благослов за пут једног зимског сњежног дана“,
темпера на дасци, 16.5 x 23 цм

Свети Симеон,
медаљон, месинг, 12 цм

Монах Хиландарац,
слоновача, сребро, 7 цм

Свети Симеон,
медаљон, 3 x 8 цм

ситним детаљима, а само дрво је доста трајно), као и у кости, са интарзијама од корала, драгог камења и другог.

Сви ови радови рађени су током дугог периода од седамдесетих година до данас, те се може и хронолошки пратити развој саме технике, као и нијансе у стилским карактеристикама радова.

Фигура Светог Симеона у кости, са сребрним постољем, симболично је представљена са иконом Богородице, која се сматра за игуманију цијеле Свете Горе, а својим димензијама (може практично да стане у шаку) реферише на сличне типове фигура и икона из средњег вијека, утилитарне предмете који могу лако да се носе, а и поставе на сто, полицу, и сл. Материјализација у кости својом патином доприноси утиску о старости предмета, што га лако сврстава у безвремени контекст духовне умјетности.

Врло сличну ликовну представу видимо и у *медаљону са Светим Симеоном у бронзи,* што може да се примијети и код других типова радова мањег формата. Са једне стране, може да се посматра као серијски рад јер је иконографија готово идентична (а серијски карактер свједочи о мисионарској улози радова, дакле о намјени да се произведе и расије што више инстанци), а, са друге, опет као уникатни, јер је разлика довољна да се сваки посматра сам за себе (други формат, други материјал, куке за качење итд.).

Врло занимљив примјер свакако је и *портрет монаха Јоакима* (Грка), рађен у техници темпере на дасци (уобичајене за живопис), који, будући да се не ради о богослужбеном предмету, него просто о портрету, показује и један кратак бљесак и поглед у протину умјетност која излази из оквира светог и (црквено) духовног. У питању је тренутак опроштаја и благослова ухваћен једног зимског дана на хиландарској арсани (пристаништу), гдје је сњежна мећава тог дана овдје приказана у, проти својственој, полихромији и стилизацији која евоцира принцип сликања невидљивог, принцип који је, прије свега, основ иконографске мистичне стилизације.

Осим радова који су настајали спонтано као отјелотворење благослова Хиландара и Светог Симеона, ту су и радови рађени специфичним поводом, као на примјер *медаљон у част повратка манастира у систем општежића*, повратка који се десио 1990. године, а којим поводом је урађено мноштво радова овако портабилног и серијског типа. Сам медаљон на аверсу има представу Господа Исуса Христа, на реверсу Светог Саве, а рађен је у сребру.

Ликовност овог медаљона, као и других, опет се одликује карактеристичном неправилношћу и органским облицима, који код протиних радова својом „животном неправилношћу“ и динамиком форме снажно наглашавају људски и духовни фактор не само стваоца, него општег принципа комуникације духовних идеја унутар умјетности која, будући духовна, захтијева много на плану садржине.

Управо овакав приступ у обликовању присутан је код свих радова мањег формата, гдје сама димензија доста ограничава емотивни и духовни ефекат на посматрача, па је до њега потребно на једном метанивоу допријети путем индиректних, дискретних средстава, те визуелних елемената који, наизглед произвољни, заправо врло прецизно и промишљено обликују утисак, воде око и скрећу пажњу на оно што је најбитније, а то је порука *мисије*. Из тог разлога, сва ова дјела говоре на мноштву нивоа перцепције и комуникације, циљајући на најширу публику, а свакој се одговарајућим начином обраћајући са јединственом духовном поруком.

Медаљон Благослов Хиландара

Медаљон поводом обнове општежића у манастир Хиландар, 1990. год.
аверс – Господ, реверс – Свети Сава

Господе Исусе Христе сине Божији помилуј мене грешног.

Светељу оче Сво моли Бога за нас.

Путни триптих Светог Саве, 7 x 9 цм

Путни триптих Светог Саве

Као једна посебна струја, у тематском и формалном смислу, у раду проте Билбије, истиче се линија употребних умјетничких предмета, употребних у богослужбеном или личном духовном смислу. Овај тип примијењене умјетности је очигледно контекстом и континуитетом повезан са средњовјековном примијењеном умјетношћу, поготово код предмета духовне употребе. Код протиних дјела видимо изузетну повезаност са српским и византијским средњим вијеком (може се чак рећи и мало прецизније, са раним средњим вијеком), која у слободној интерпретацији поприма стилске карактеристике својствене ауторовом личном изразу. Један од таквих предмета је и *Путни триптих Светог Саве*, замишљен као портабилни иконостас, предмет лако преносив, који истовремено носи и одлике живописа, православне иконографије, као и просторни, готово сценски елемент расклопивог олтара.

Уобичајена композиција Деизиса (Господ Христос, Богородица и Свети Јован Крститељ), која је најприсутнија у иконографији триптиха, указује се након што се растворе два „поклопца“, на којима се налазе представе распећа и молитве Господње (Оче наш). Универзалност и сублимација цијелог концепта хришћанске молитве тако овдје проналази сведен израз у монохромној материјализацији племенитог сребра.

Свети Сава, као покровитељ носиоца овог триптиха, појављује се на задњој страни, пратећи хијерархију приказа од Господа, па до човјека.

Триптих има двије алке које омогућавају и ношење око врата или качење на клин или икону. Тешко је занемарити и симболику коју носи тежина самог триптиха (од чистог сребра) коју би носилац осјећао носећи га око врата.

Кивот Светог Кнеза Лазара из манастира Крка

Хиљаду деветсто осамдесет и девете године, поводом шест вијекова од боја на Косову, о. Војо је, тада још увијек ђакон, ангажован да изради кивот који би садржао честицу моштију кнеза Лазара, а који би се поклонио манастиру Крки у Книнској крајини. Овом приликом манастир Хиландар је поклонио мали, ручни, дуборезни цјеливајући крст из 16. вијека који би се положио у садржај кивота, док је манастир Раваница поклонио честицу моштију. Исте године кивот је завршен и посвећен духовној борби народа Тромеђе (Крајине, Далмације и Лике), те се нашао у манастиру Крка.

Кивот је облика класичног средњовјековног реликвијара, у форми мањег сандука са поклопцем, а окован је сребром, гдје сваку страну чине представе у сребрном рељефу.

Оно што чини извјесну специфичност овог кивота је његова двострука природа, коју заправо чини композиција „кивота унутар кивота". Наиме, садржај „спољног" кивота је сада нови крст, израђен у материјализацији дуборезног крста окованог сребром и са дршком – постољем које може да се фиксира у, за то предвиђен, отвор када се подигне поклопац кивота. У овај крст је уграђена стаклена комора са честицом моштију. Ако узмемо у обзир да је форма реликвијара у облику крста хришћанска традиција још од 3. вијека, онда је јасно уочљив континуитет у традицији израде оваквог предмета, који је сада опет добио једну нову, савремену интерпретацију, поготово тиме што је у средиште овог крста уграђен мањи дуборезни крст из 16. вијека (поклон манастира Хиландара).

Поклопац кивота, сребро, позлата, емајл

Симболика крста и страдања на Голготи је очигледна тематска паралела између страдања кнеза Лазара на Косову, те је ова стилска одлука у великој мјери допринијела томе да кивот добије посебну ноту везану за личност самог кнеза. Може се уочити тај дуални карактер уједно и на примјеру „кивота у кивоту“, као и „крста у крсту“, што на неки начин кореспондира и са дуалношћу самог догађаја косовске битке као битке која се, са духовне тачке гледишта, истовремено водила и за земаљско и за небеско царство.

Као додатак и проширење ове аналогије, посвета српском народу из области Тромеђе такође је у складу са вјековном Голготом коју пролази народ смјештен на граници великих царстава, приморан вјечно да буде у средишту свих историјских превирања, обавезан на непрекидну борбу и истрајавање свог идентитета у сукобу са великим силама.

На поклопцу кивота налази се представа кнеза Лазара са светитељским ореолом, а у композицији која асоцира на иконографију представљања Светог Јована Крститеља, са обиљежјем мучеништва путем главе коју држи у тањиру, док у другој руци држи крст. Уз руб поклопца стоји натпис „За крст часни и вјеру Христову“.

Предња (дужа) страна кивота носи масовну сцену, представу боја на Косову, док се на задњој налази родослов Хребељановића. На краћим странама налазе се два анђела Серафима који су са обје стране фланкирани текстом заклетве кнеза Лазара уочи битке и текстовима из хроника тог времена.

Сам кивот опточен је једним карактеристичним елементом ношње Срба из Далмације, Лике и Крајине, а то су тзв. „илике“, или посебна врста сребрне токе која се налази на прслуку ношње, а у облику је орнаментисане полусфере.

Аверс крста

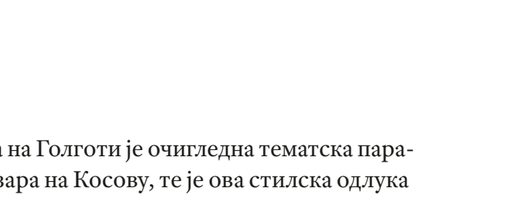

Бој на косову

Херувим и молитва

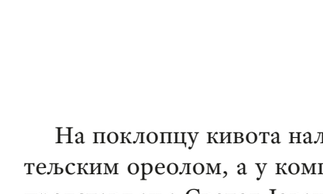

Херувим и молитва

Родослов Хребељановића

Реверс крста

Молитва и посвета

Посебну карактеристику чини доња страна кивота која на двије сребрне плоче садржи посвету и молитву аутора, који се овдје потписао само као „мисионар Хиландара“, пратећи традицију у којој се на предмете који имају богослужбену улогу најчешће не стављa своје лично име.

Господи помолимсја
Господи помилуи.
Господе сведржитељу, Боже отаца наших.

Молим ти се услиши и помилуи, још ти приносимо кивот оваи. По великом угоднику твом, великомученику Лазару Косовском. Нека би по молитвама његовим повратио благослов, разум и циеломудрениje народу твоме српске тромеђе. Да би благи Господ наш дао снаге очевима нашим да се раскаиу и затраже међусобно опроштење тешког гријеха прољевања братске крви. Сагријешише ти Господи свијесно и несвијесно мислећи да добро чине, тумарају већ 45 година у слијепачком мраку духовно и морално изгубљени у страшном бијесу братске омрзе сулудо се раздражујући крвљу братском, обманом ђаволском засљепљени.

О да би се твојом помоћи Господи подигао тај мрак обмане јер већ многи помријеше у мрзости. Нека нам сване зора истине твоје. Нека исплачу очи скамена срца страшног страха од мамамона који паде и показа своју немоћ. Нека пукне ледени оков безбожја генерације која прекиде доток благослова Св. Саве. Нека падне проклетство са нас. Нека се врате дјеца тромеђе у гњезда својих прародитеља и донесу радост, а и поновно духовно рођење свог рода. Прости Господи ово су ријечи молитве срца мога и љубави моје роду мом за кога направише руке моје кивот овај, а не ја по себи какав јесам гријешан и недостојан.
Амин

Помјани Госiоди
Еiпископа Николаја, Стевана, Остоја, Љубинко, Драшко. Василија, Илије, Симе, Босиљке, Биљане, Бранка, Деса, Зорица, Влајко, Марије, Луке, Јована, Војислава, Милош, Никола, Здравко, Симеона, Марије, Зара, Милица, Илијана, Ристо, Родољуб, Петар, Илије, Марка.

Помози Господе
Молитвама Св. Кнеза Лазара
Да овај крст буде на духовну корист и радост народа српске тромеђе, нека припада манастиру Крки али нека се носи међу народ свих великих празника широм тромеђе.
Испуните овај завјет тако вам Бог помогао,

Мисионар Хиландара

Транскрипт молитве и посвета

Мапа рукотворстава

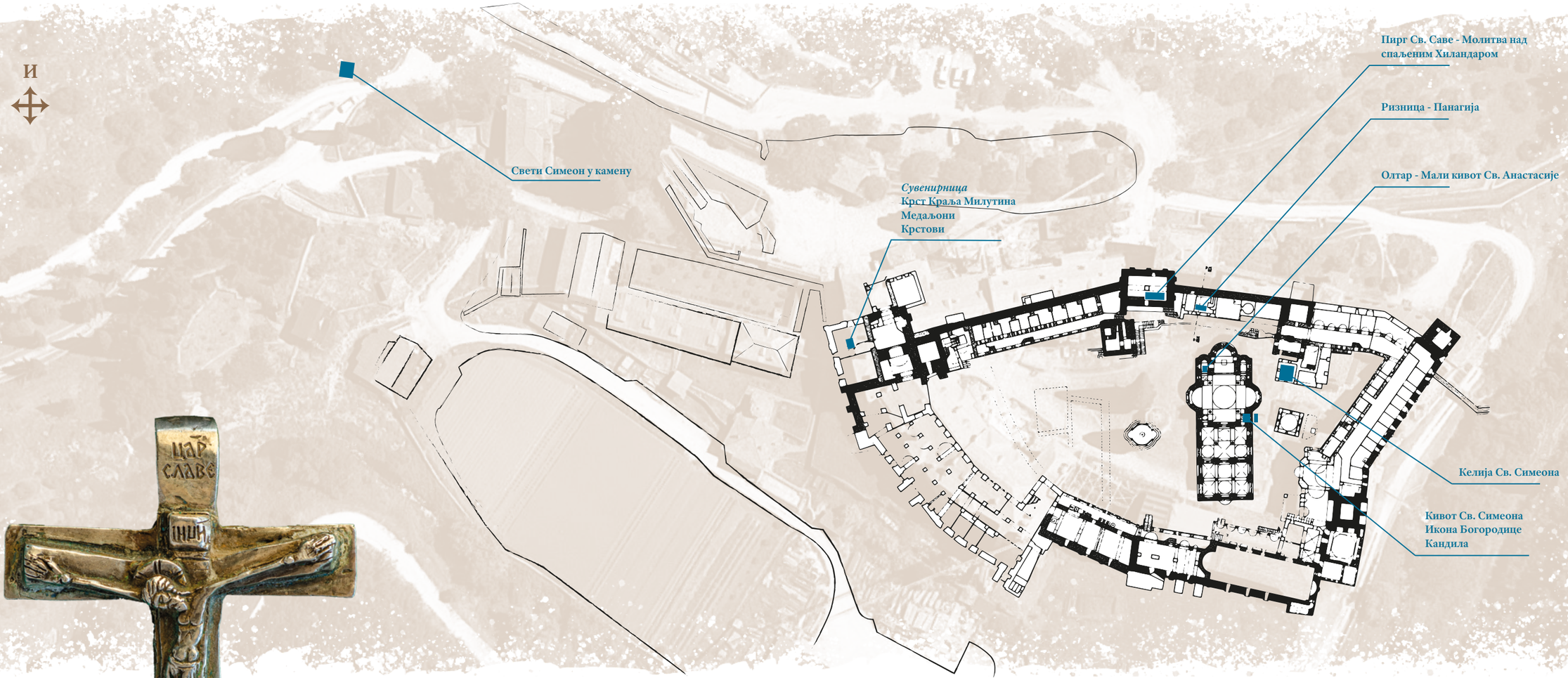

На овом приказу види се просторна диспозиција радова проте Билбије који се налазе у манастиру Хиландару и у његовој непосредној близини. Овај водич ће послужити како онима који манастир познају да лакше идентификују локације радова, тако и свим онима који нису посјетили Свету Гору, а некада можда постану поклоници Хиландара. Занимљиво је примијетити и упоредити хронологију настанка радова паралелно са њиховом коначном позицијом – прилазећи манастиру из правца пристаништа, па све до централне позиције у главном броду цркве, те њеном олтару.

Како је у стењу уклесан лик Св. Симеона Мироточивог

Монах Митрофан Хиландарац

Одмах ту, десно по страни пута, из земље израсла стена и на њој у рељефу живо представљен Свети Симеон: први владар уједињеног Српства – именом Стефан Немања, оснивач Хиландара и његов први монах. Узимам његов благослов па настављам даље. Али сећање на то како је овај споменик настао, ко га је остварио, са којим побудама и под каквим судбинским, а онда техничким околностима, умножава мисли и слике у мојој свести... Било је то 1970. Стајао сам на манастирском дворишту, пред почетак Вечерње. Ту ми прође човек 30-их година, изразито спортски развијен, сав узбуђен. Тражи од мене благослов да на стени код гробља исклеше лик Светог Симеона како седи и благосиља оне који туд пролазе.

Упитах га да ли је он нешто слично томе већ радио. „Нисам, али ћу осећати на себи проклетство ако то сад не учиним. Долазећи с мора, у пролазу крај те стене, видео сам светог старца Симеона како ме благосиља и хоћу тако да га представим.“ Рекох му: „Нек буде благословено!“

Пар дана тад и у неколико наредних година за време летњих одмора, он је урадио тај свој посао. Ко је могао у то време да проникне тајну о узајамном остваривању две личности. Док је тај млади доктор, бивши првак Европе у каратеу, вишестрани ликовни уметник, мајстор вокалне и инструменталне музике и полиглота – радио на лику Св. Симеона, овај је истовремено изграђивао његов унутрашњи лик, чак до узраста једног мистика. И то мистика који живи на самој граници две нације у срцу Европе.

Свети Симеон је заувек остао његов „Старец“

(духовни вођа). Мада духом увек заједно, они се редовно сваке године сретну овде код оживеле стене. Гледам две слике: ону младог атлете који је некад по цео дан ударао чекићем у стену, и свежију слику како он у одори православног ђакона стоји сад пред њом и у молитвеној погружености општи са својим Старцем! Корачајући даље питао сам се, нису ли на сличан начин, путем таквих надахнућа, настајала и многа друга културна блага овог манастира кроз векове.

„Оставштина за будућност“
Издање пријатеља; 2009. година

Свети Симеон, медаљон,
слоновача, сребро, злато 16 цм

Хиландарске благовести

Поводом 15 година од упокојења Оца Митрофана Хиландарца (1923–1999), са благословом старца Никанора проигумана Хиландара 2014. године. У другом издању објављују се Хиландарске Благовести I, на компакт-диску. Прво издање је објављено на аудио-касети 1984. године.

Пјесме Св. владике Николаја (и монаха Тадије) уз гитару пјева протојереј Војислав Билбија, а увод у пјесме (испод извод) говори отац Митрофан Хиландарац. Снимљено у студију *Ролфа Хулшера*, а обрађено у студију *Оранџ* у Крагујевцу.

Наш Свети Сава је привео своме Хиландару низ духовне деце, која су после више посета овој светињи, себе спонтано назвали хиландарцима ван Хиландара.

То су они чије се кандило вере запалило овде у Хиландару и гори молитвено пред Богом, светлећи у тами наших дана.

Хиландарски кивот Свете Анастасије

По завршетку радова на изради кивота за Свету Анастасију, мајку Светог Саве, 1996. године долази до потребе да се кивот из Ротердама, гдје је био сачињен, пренесе у манастир Студеницу. За ову прилику одлучено је да сам кивот не путује празан, него да се честица моштију Свете Анастасије положи у њега. Како би та честица допутовала до Ротердама у Холандији, одмах се указало да је потребно израдити мали кивот у којем би та честица путовала, а који би се, по завршетку преноса, заједно са њом поклонио манастиру Хиландару.

Кивот је скромних димензија, готово да стаје у шаку, и израђен је у сребру са веома мало уграђених елемената, попут драгог камења, и својом формом асоцира на женску кутију за накит и ситне предмете.

Будући да се ради о личности Свете Анастасије, прота Билбија је пратио естетски, стилски и ликовни језик студеничког кивота (који је инспирисан формом женске шкриње, сандука за мираз). Ово се огледа у видљивој нежности и префињености облика, који додатно потцртавају женски карактер и мајчинску улогу светитељке, која је са улоге мајке утемељитеља Српске православне цркве прешла, у одређеном смислу, и на духовну улогу мајке свим Србима.

Студенички кивот
Свете Анастасије

Материјализација у сребру, које је полирано до нивоа високог сјаја, има изузетан ефекат који чини као да сам кивот не само да рефлектује свјетлост, него да и сам зрачи, тако да овај племенити материјал самом кивоту даје особину која својим утиском у великој мјери превазилази физичку ограниченост тако малог формата.

Представа Свете Анастасије на поклопцу кивота је у традиционалној форми положене цијеле фигуре са рукама скрштеним на грудима, те крстом у једној шаци.

Предња страна приказује композицију Деизис, са Господом Христом, Богородицом и Светим Јованом Крститељем, док задњу страну чини такође симетрична композиција Свете Анастасије са својом дјецом, Светим Савом, Стефаном Првовјенчаним и Вуканом Немањићем.

Бочне стране носе представе Светог Симеона и Светог Саве, док су све ивице кивота опточене минијатурним ликовима светитеља.

И овдје је доња страна кивота покривена молитвом, у овом случају упућеном Светом Симеону и Светој Анастасији. Молитва садржи лично обраћање и посвету аутора.

Као што је и намијењено, тренутно се овај кивот налази у манастиру Хиландару.

Хиландарски кивот Свете Анастасије,
горња страна, поклопац

Деизис,
предња страна

Св. Анастасија са синовима,
леђа

Молитва Св. Симеону и Св. Анастасији

Са Вама посташмо живи.
Ви и света лоза Ваша Светим
духом освештана,
постави нас међу друге божије
народе и место нам даде ни
на истоку, нити западу, ни на
сјеверу нити југу него Христом
у Христу опстајмо у животу.

Молитве ваше док су над
нама нећемо сви нестати у
овим задњим временима ни
избједети сасвим.

Простите мени гријешном
да се дрзим дјело руку мојих
грубих гријехом кивот овај
прињети светом мјесту
овом, молите пресветом
Богородицом нас свуд расуте,
Господа Христа да оживимо са
њим и очистимо нас од братске
заваде помолите.

9. мај 1988.

Свети Сава,
десно

Свети Симеон,
лијево

Кивот Светог Симеона Мироточивог

У главном броду хиландарске цркве, уз јужну апсиду, а иза престоног мјеста Богородице Тројеручице, налази се кивот Светог Симеона, директно изнад мјеста у које је првобитно био положен, а из којег је никла лоза која и данас живи и рађа. На овом мјесту се некада налазио стари, дрвени кивот, који је, сплетом околности, уступио мјесто садашњем, сребрном. Ктитор овог кивота је Џон Симор Тачер, историчар умјетности и оснивач византолошког института Дамбартон Оукс у Вашингтону.

Први радови проте Билбије су се манастиру ближили оним путем којим прилазе и ходочасници, прво споља, а онда непримјетно се крећући по манастиру, себе утапајући у живот, традицију, обичаје и насљеђе преко осам вијекова непрекинутог трајања овог светог мјеста. Први рад који је ушао у манастир је икона Богородице, игуманије Свете Горе, у традиционалној техници сребром оковане темпере на дасци, коју је прота као млади умјетник и још увијек професионални стоматолог поклонио манастиру. Та икона је постављена на стари кивот Светог Симеона, и тако започела причу која ће довести до великог пројекта израде новог кивота.

Почетком 1970-их година, током протиног боравка на Атосу, у манастиру се затекао и г. Тачер, историчар специјализован за умјетност Византије. По анегдоти, након изузетно олујне ноћи, а под утиском иконе са кивота и открића да она није рад средњовјековног мајстора него савременика, који је при том баш у том тренутку

Богородица са Христом (Умилениа),
темпера на дасци, 24 x 32 цм

у Хиландару, г. Тачер након скупа интензивних искустава предлаже братству манастира да финансира израду новог кивота, у сагласју са традицијом духовне умјетности православног Истока. По савјету оца Митрофана, прота је изабран да тај кивот сачини, иако до тада није имао искуства у раду са толиким форматима сребрног рељефа, те са кивотима уопште.

Манастир Хиландар је упутио само два формална захтјева у контексту рада на кивоту, а то је да се на њему прикажу двије кључне композиције. Прва је Деизис, традиционална симетрична композиција Господа Христа, са Богородицом и Светим Јованом Крститељем, а друга је приказ Светог Симеона на одру. Ова друга представа учињена је јединственом и карактеристичном тиме што је Свети Симеон приказан као да одмара, дријема, са рукама благо савијеним у крилу, супротно уобичајеном приказу круто скрштених руку на грудима. Оваква композиција тако дискретним потезом даје изузетан осјећај присутности светитеља, као патрона који је итекако ту, са својим братством, у миру и спокоју.

Након ова два захтјева, прота одлучује да форму кивота заснује на облику ковчега (нише) за брашно, алудирајући на улогу и заоставштину Светог Симеона као нуклеуса српског православља и духовности, почетне клице оног хљеба који је заокружио и формирао његов син, Свети Сава. Ова донекле груба и сиромашна форма одсликава монашки карактер бившег владара, као и фокус и усмјерење ка духовној храни, изнад свих свјетовних циљева. На тај начин један чврсти и једноставни сандук постаје подлога за префињену умјетност у сребру које га окива.

Сам кивот је подијељен у сцене које се налазе на правоугаоним панелима, које причају наратив житија овог свеца, његових свјетовних и духовних преломних тачака и достигнућа у животу, родослова лозе чији је зачетник, те на концу и самог Симеона, уз Деизис као животни пут, те поруку наштајима. О анализи ових сцена биће више ријечи у наставку текста.

Живот самог кивота почео је у Холандији, у данонoћном раду младог стоматолога, који је сваки слободни тренутак улагао у рад на овако значајном дјелу. Повољна околност је била близина фабрике која је могла да испоручи сребро у формату неопходном за овакав рад, који је укупно потрајао девет мјесеци.

По завршетку радова, г. Тачер је, по протиним ријечима, био толико узбуђен да је хтио да кивот пренесе у Вашингтон на изложбу, али по протином личном заузимању, овај, по ријечима аутора, *дар Богу и Светом Симеону* наставља свој пут авионом ка Солуну, а онда бродом ка Хиландару, гдје бива у само неколико сати монтиран на мјесто на којем се сада налази.

Икона која је цијелу ову причу започела сада је заузела своје мјесто на новом кивоту и ту стоји и данас.

Кандило,
сребро, рубини, емајл, 14 цм

Над кивот Светог Симеона постављена су и за ову прилику израђена два кандила са ликом Светог Саве и распећем Господа

Богородица са Христом (Умилениа) – Манастир Студеница
Темпера на дасци, сребрни оков

Ова икона рађена је истовремено и истим материјалом као и кивот, са намјером да се постави на гроб Св. Симеона у манастиру Студеници.

Господом сачувасмо живот свој и земљу нашу нерасипану од непријатеља.
вером у Оца и Сина и Светога Духа утврђени, и силом
А дајем заповед, ако који ступи из оног што сам узаконио

Спасавамо се уздајући се не на лук или на мишицу, него
крста укрепљени побеђивасмо непријатеље наше.
гнев Божији нека прождре и њега и потомство његово.

Света лоза Немањићка (с десна на лијево)

Стефан Урош V

Стефан Урош III
Дечански

Стефан Драгутин

Стефан Владислав

Стефан Првовенчани

Стефан Урош IV Душан

Стефан Урош II Милутин

Стефан Урош I

Стефан Радослав

Српски војници

Угаони стубови кивота подијељени су у три сегмента вертикално, гдје сваки сегмент садржи представу српског војника из историјских периода средњег вијека, 19. вијека – доба устанака, те из Првог свјетског рата. Хронолошки, ова три периода нижу се одозго ка доље, смјештајући тако средњовјековне војнике најближе фигури Светог Симеона, чинећи контекстуалну везу јаснијом и читљивијом.

Монаси

Симбол монашког живота Светог Симеона, али и бриге и традиције коју одржавају монаси на истом мјесту, како за његовог живота, тако и данас, непромијењено и непрестано.

Крштења

Двије карактеристичне сцене које говоре много о приликама тадашњег времена, као и о личности Светог Симеона, који је увијек био на одређени начин окружен са два свијета, било то латински и грчки, духовни и свјетовни, породични и владарски. По Завидином изгнанству из Рашке, Немања је рођен највјероватније у Рибници на Морачи, те је крштен по латинском обреду, како је Дукља била под западним утицајем. По повратку у Рашку, бива крштен други пут, овај пут по грчком обреду у цркви Светих Петра и Павла у Расу, гдје је и у позном добу замонашен.

Задужбине

Од мноштва задужбина Светог Симеона, сграђених и обновљених цркава и манастира, овдје су приказане четири најупечатљивије. (С лијева на десно) Манастир Светог Николе код Куршумлије; Манастир Студеница; Манастир Светог Ђорђа у Расу – Ђурђеви Ступови; Манастир Хиландар

Испод лика Господа налази се натпис:
„Идите по свему свијету и проповједите еванђеље свакоме створењу.“

Ово је ауторова верзија цитата из Јеванђеља по Матеју 28.19, који гласи:
„Идите, дакле, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа.“

Деизис

Ова типична представа из области иконографије овдје је уклопљена у форму кивота, смјештајући Христа као кључну личност за цијело човјечанство управо на мјесто гдје би се један овакав предмет „откључавао“, и то у материјализацији од чистог злата. Христос као кључ за људски род овдје доминира, те се цијело житије Светог Симеона заправо врти око ове осовине, средишта хришћанског свијета. Фигуре Богородице и Светог Јована Крститеља заузимају вертикалне сегменте који фланкирају централни дио кивота и тако чине унутрашње „стубове“, сходно и духовној симболици ових елемената композиције који чине Деизис.
Слиједећи ову хијерархију, испод фигура Светог Јована и Богородице долазе представе Херувима и Серафима, као најузвишенијих редова анђела Господњих.

29 година Немања имаде кад у брак са љубљеном својом Ану ступи, а она имаде око 18 година (1242/1143). До своје 46. године изродише му се кћерке Јефимија, Елена и Брњача.

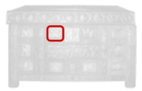

Вјенчање

Ова сцена приказује вјенчање Стефана Немање са Ану, будућом Светом Анастасијом, док се између њих у симболичној форми појављује, или, боље рећи, најављује долазак Растка Немањића, Светог Саве.

Прогон богумила

Почетак секвенци сцена из житија Светог Симеона започиње са прогоном богумилске секте са простора своје земље, овдје приказан у симболичкој форми, приказујући почетно опредјељење једног свјетовног владара жупана Стефана Немање за духовни пут.

Тамница

Овдје је приказано тамновање након Немањиног сукоба са браћом.
Иако кратког вијека, ово је представљало одређену прекретницу у животу и утврђење државотворних идеја са једне стране, али и велику улогу духовног стремљења, које је недуго за овим услиједило путем бројних ктиторстава. Наиме, Стефан Немања је био заточен у једној мрачној пећини код Раса, из које је кроз узан отвор могао да види само парче неба и узвишење на којем ће касније, ослободивши се уз помоћ молитава Св. Георгија, саградити манастир Ђурђеве Ступове и посветити га Св. Георгију.

59 година имаде када га цар византијски Манојло, послије пораза, у Цариграду у окове стави, из којих се убрзо Стефан Немања чудом ослободи (1172).

Поклањање цару

Након сукоба са Византијом и неповољног положаја Рашке, остављене без савезника, Немања се поклања цару Манојлу I Комнину, и то церемонијално гологлав, бос и са одјећом поцијепаном до лаката, са мачем на рукама и конопцем око врата.

Германи

Турци

Латини

Хуни и Авари

Силе небеске
побјеђују демоне

Крстоносна историја српског народа

Ова сцена је настала као први рад за кивот. Она се састоји из фантастично-алегоричне представе цјелокупног историјског страдања и побједа српског народа, чија је клица и зачетник управо Стефан Немања – Свети Симеон. Армагедонска композиција алудира и на вјечну духовну борбу, те на присуство небеских сила.

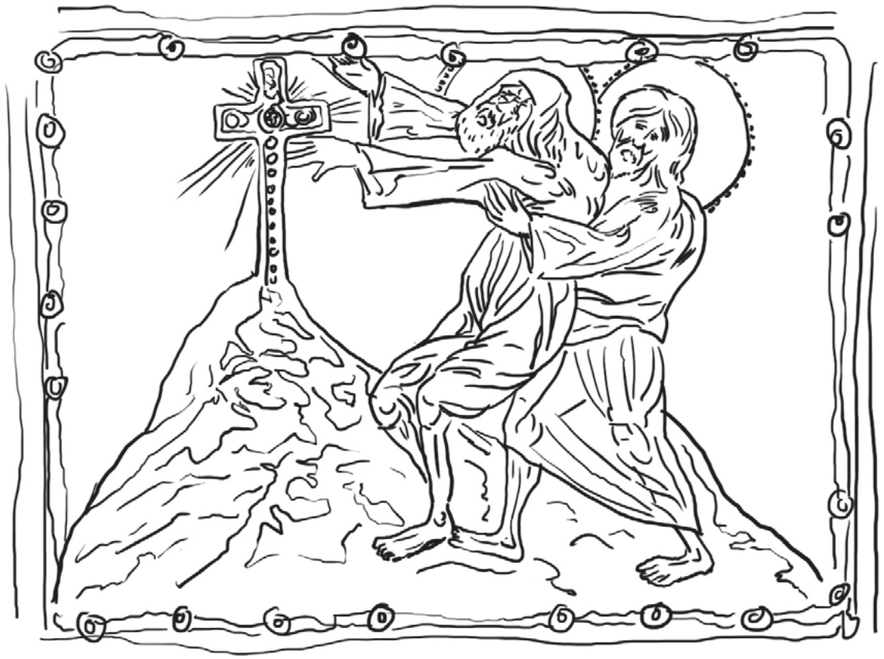

84 година имаде кад се са сином својим Савом састаде на Светој Гори Атонској у манастиру Ватопед. Монах Симеон је први православни владар који Свету Гору посјети као обичан монах, а не као владар (1197).

Симеон и Сава на врху Атосу

Стефан Немања постаје монах Симеон, дошавши на Свету Гору за својим сином Растком, сада монахом Савом. Ово је прекретница у духовном животу не само оца и сина, него и српског народа уопште. Заметак српске духовности на готово искључиво грчком Атосу.

Побједа

Сцена побједе је у знаку Светог Ђорђа, Немањиног заштитника и избавитеља који је приказан као присутни и живи симбол. Ова представа је под великим симболичким значењем, на духовном и свјетовном нивоу.

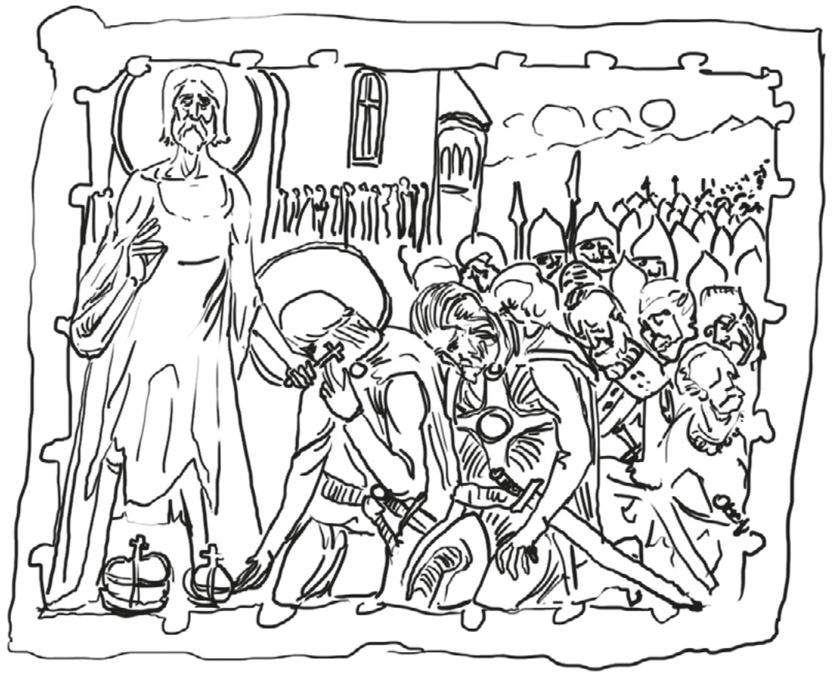

82. годину напуни, престо остави и са супругом својом Аном монашки постриг прими, свет и свјетско напусти, у манастиру свом Студеници се настани као монах прости Симеон, а супруга му Ана у манастиру пресвете Богородице у Топлици код Раса се настани као монахиња проста Анастасија (1195).

Одрицање престола

На великом државном сабору у марту 1196. године, Стефан Немања се повлачи са власти, коју предаје свом сину Стефану, касније прозваним Првовјенчаним. Након овог сабора, Немања се, заједно са женом монаши у цркви светих Петра и Павла у Расу, гдје узимају монашка имена Симеон и Анастасија. Сцена приказује сабор и јавно одрицање од свјетовног живота.

Свети Симеон, Свети Сава и Стефан Првовјенчани

Сцена са Свети Симеоном, Свети Савом и Стефаном Првовјенчаним је трострука композиција, уједно владарска, ктиторска, али и породична, као и духовна. У односу оца са своја два сина, од којих је један први српски архиепископ, а други први српски краљ, сажима се комплетна духовна вертикала и државотворна хоризонтала Немањића.

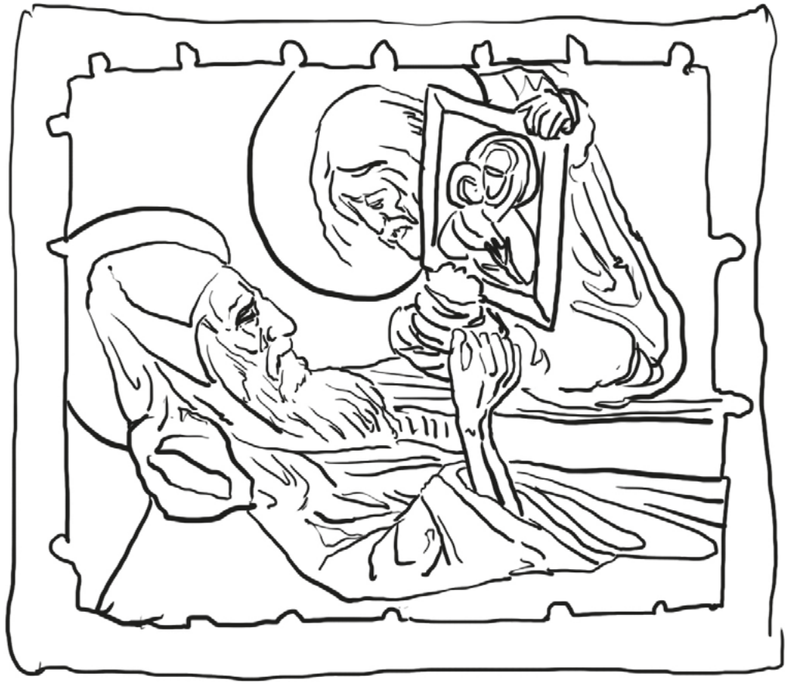

Упокојење

Ова дирљива сцена приказује тренутак упокојења Светог Симеона. Он, по својој жељи, под главу ставља камен, док му Свети Сава предаје икону Богородице да је положи на груди.

86 година навршивши свој живот скончава земни. Иако у туђини, он у српској кући, Хиландару своме, своју кончину на овом свету дочека (13. фебруар 1199. године).

Мироточење

Годину дана након упокојења, мошти Светог Симеона почињу да точе миро, те га синод Свете Горе канонизује као Мироточивог исте ове године. У овој сцени је приказан и Свети Сава како бдије над кивотом свог оца, те симболично и свјетлост која, је по предању, засијала у тренутку његове смрти.

Ријеч о Светом Симеону Мироточивом кроз љетопис

1113. Роди се Стефан Немања

29 година имаде кад у брак са љубљеном својом Ану ступи, а она имаде око 18 година. До своје 46. године изродише му се кћерке Јефимија, Елена и Брњача.

46 година имаде кад од оца Завиде добри територије између Раса и Ниша да самостално управља њима.

52 године имаде кад му се роди најстарији син Вукан (1165).

53 године имаде кад му се роди средњи син Стефан. Исте године браћа га у заточеништво ставише из кога се молитвама Св. Ђорђу избави (1166).

59 година имаде када га цар византијски Манојло, послије пораза, у Цариграду у окове стави, из којих се убрзо Стефан Немања чудом ослободи (1172).

62 године напуни кад му се син трећи по имену Растко роди, потоњи Свети Сава, а супруга му Ана 50 година имаде (1175).

70 година наврши кад Студеницу градити отпоче (1183).

76 година живота му прође када најјачег европског краља Фридриха Барбаросу у Нишу дочека на његовом путу за Јерусалим (1189).

79 година имаде кад му најмлађи син Растко, свијет напусти, на Светој гори се насели и анђеоски чин и име Сава прими, који тада година 17 имаше (1192).

82 године напуни, престо остави и са супругом својом Аном монашки постриг прими, свијет и свјетско напусти, у манастиру свом Студеници се настани као монах прости Симеон, а супруга му Ана у манастиру пресвете Богородице у Топлици код Раса се настани као монахиња проста Анастасија (1195).

84 године имаде кад се са сином својим Савом састаде на Светој Гори Атонској у манастиру Ватопед. Монах Симеон је први православни владар који Свету Гору посјети као обичан монах, а не као владар (1197).

85 година имаде када са сином Савом Хиландар свети подизати поче са дозволом цара византијског Анђела који у хрисовуљи својој рече: „Хиландар Србима да буде на поклон вечни како би у њега примили оне од српског рода који желе да се посвете монашком животу“, и прот светогорски и манастир Ватопед сагласност своју на цареву одлуку даше (1198).

86 година навршии и свој живот сконча земни. Иако у туђини, он у српској кући, Хиландару своме, своју кончину на овом свету дочека (13. фебруар 1199. године).

Житије Св. Симеону Мироточивом, пишу синови, Монах Сава и Стефан Првовенчани. Као и монаси Доментијан и Теодосије хиландарци, али и многи други биографи и историчари. Међу тим списима постоје неусаглашености у појединим важним датумима. Тако, на примјер, постоји и неслагање за једну цијелу календарску годину.

Због тога сматрамо да је битно нагласити, да се уредник ове брошуре за овај приказ живота Св. Симеона, одлучио да користи податке које наводи Св. Николај Велимировић у књигама „Живот Св. Саве“ и „Охридски Пролог“.

„Прота Воја“, уље на платну, Andrew Zabela-Zabelin

Биографија

Протојереј Војислав Билбија рођен је 1942. године у Босанском Грахову, у бившој Југославији. Године 1963. је, као самоук, почео са сликарством. Током година усавршио је умјетност сликања икона и технологију обраде племенитог метала. У периоду од 1967. до 1969. године (када је завршио у Београду Стоматолошки факултет), осликава око тридесет икона и прекрива их окованим металом (риза). У наредне двије године осликава иконостас и фреске цркве у Книну, потом иконостас цркве у Метковићу. Од 1970. до 1972. године слика око двадесет икона и украшава их кованом сребрном ризом (од којих се већина налази у Америци). Године 1972. и 1973. радио је за манастир Хиландар (Света Гора) у рељефу од сребра ковчег Светог Симеона Мироточивог (оца Светог Саве). У Холандију одлази 1972. године и тамо отвара стоматолошку ординацију. Од 1980. године постаје ђакон у Српској цркви и почиње да ради „за човека и Бога“, како он каже у шали.

Након вишедеценијског чина ђакона, те након пензионисања из области стоматологије, Војислав Билбија се рукоположио у чин свештеника 2000. године у манастиру Студеница, те му је повјерена парохија у Ротердаму у Холандији, у којој је провео сада већ већину свог живота. Свој позив сада усмјерава не само ка парохијанима, него постаје изузетно активан у мисионарском и хуманитарном раду у областима највећих страдања српског народа. Ове активности су заправо започеле још 1990-их са ратом у Хрватској и Босни и Херцеговини, а крајем ове деценије се проширују у највећој мјери на Косово и Метохију и југ Србије, пратећи дешавања која су опустошила ове крајеве. Живећи у непрекидној мисији, о. Војо (сада протојереј) не престаје да ствара у оквиру свог умјетничког опуса, а могло би се рећи да његов рад добија и додатни фокус и интензитет, поготово долазећи у тако непосредни контакт са својом кључном тематиком, а то је духовна борба, идентитет и страдања српског народа.

Поред тога, будући да спада у територију ротердамске парохије, прота Билбија постаје и додијељени духовник заточеним Србима оптуженим у Међународном кривичном суду у Хагу, те затвору овог суда у Схевенингену.

Посљедњих година, мисионарски рад га је одвео и до српских заједница у Аустралији, Канади и Сједињеним Америчким Државама.

О умјетности Проте Боје

Др Радомир Батуран

Ријеч о умјетничким рукотворствима оца Војислава Билбије

Вајарска и сликарска дела оца Војислава Билбије јесу духотворство, бар колико и рукотворство. Његова иконописања бојама и клесања глетима својеврсне су молитве сабраног, полифоног и снажног духа овог медитативног, Богом обдареног човека, који боје и облике молитвено претвара у ликове светитеља и обичних смртника тврда лица, а мека срца. Снагом свог горостасног духа, много јачег од шампионских руку знаменитог каратисте, духотворио је отац Војо из срца и иконе и ове скулптуре да нас обасјају светошћу светости и подсете на сву сабијену, спрегнуту муку наших косовских, јасеновачких, пребиловачких, личких, херцеговачких, кордунских, козарачких мајки и бака грубих црта лица, срца топла и душе меке као Мајке Југовића којој „препуче срце од жалости“. Оне су истински темељи и стубови српске породице, вере и нације, које су све зло овога света претуриле преко главе и опстале и као ћелија, и као патријархија и као народ. Сврстао се отац Војо и у зној, и у патњу, у надљудски бол и крик мученичких душа њихових и дао им сабран лик, са светлошћу светости Бога у себи. Није му било тешко наћи у српској историји, нарочито у потоњем логорском веку у коме живи, у веку који је сагорео као запаљена свећа са оба краја. И ова цивилизација у којој живимо, такође је запалила свећу са оба краја и, као дотрајали патрљак, догорева и издише. Дух времена и дух народа све одређују, па и уметност. У геноцидном духу времена настале су бројне иконе, скулптуре, рељефи, кивоти и слике проте ротердамског. Ови радови оца Боје сведоче пред Богом и људима са Богом о духу народа над којим је три пута извршен геноцид у логорском 20. веку. Богу и свом народу, отац Билбија само и служи. А његова дела јесу народна јеванђелија, попут народних песама из грма Вишњићева, из ког се непрекинуто поје уз истовремено, жалопојно и поносно цвиљење српског античког инструмента – гусала.

И раније сам писао о скулптурама, рељефима и сликама оца Билбије и доживљавао као и данас брујвекова и рој асоцијација са питањима: Колико је и сам уметник молитвено пропатио у тајанственој комуникацији са Богом и светитељима док је ова божанства духотворио? Колико се проосећао са протагонистима изображеним у пању, стаблу, стени, сребру и злату? Нашао сам одговор само у делима своје професије коју најбоље познајем – у књижевности – у дубоким психолошким портретима нашег Врањанца Боре Станковића и руског и светског генија Фјодора Михаиловича Достојевског. Из ових снажних и вечних библијских портрета светитеља и једноставних, аутентичних лица Косовца, Козарчанке и било ког српског и људског представника пострадалог народа, ослушкујемо хук векова, аскезу, трпљење, мук каменихзидова манастирских, трептај и лелуј воштаница и узносни мирис тамјана из кадионица, али и молитвени плач, вапај и крик са свих крајева напаћене српске земље онда и сада. Оваква дела духотворства оца Билбије молитвено нас спасавају од обољења душе, те опаке савремене болести коју модерно прозваше депресијом. Као и пој оца Воја, и његова дела трепере и лелујају се у нашим душама као иконице сећања, а ова стамена лица наших горштака на његовим скулптурама жаре се као угарци памћења кроз што су све прошле њихове преосетљиве душе. Опомињу нас да се одупремо злу које нас је сколесало са свију страна, у јагњећој кожи или под крилима “милосрдног анђела”, и у нама и над нама. Ма колико и како се зло маскирало, српски народ га инстинктивно препознаје јер је генерацијски пролазио кроз катарзу, али не и српске вође које, опет генерацијски, воле да вуку у туђем јарму.

Више него очигледно је да отац Билбија и дела његовог духотворства имају каталитичку моћ да делују на друге, иако то он никада неће признати због свог духовног смирења. Знамо то ми којима је помогао, а понајбоље српски сужњи у Хагу о чијем духовном здрављу он брине редовно, ево, две деценије. По личном сведочењу калуђера и сарадника вајара Билбије, он не припада овом свету док ваја своја дела. На каменој стени изнад Хиландара, 17 година уклесавао је, изображавао, а понајвише духотворио лик св. Симеона Мироточивог, а 4 године кивот Св. Анастасије у Студеници. Предуго је странствовао из овог гуравог, потрошачког живота и света. Пренео се у живот и свет ових светитеља. Искључио је свој его и био само медиј кроз који Божанство посредује и духотвори њихове нерукотворене образе попут овог у злату “Господа Исуса Христа пред Пилатом” или “Косовског сељака“. Неизмерна је драма и динамика суспрегнута у њиховим сабраним душама у Богу пред злом које не зна шта ради.

Иконописац и скулптор Билбија живи и ради у испосничком ритму да би Божанству и Нади уступио место у себи као најбољој одбрани пред побеснелим Злом. У стварању оваквог дела молитва мора бити свакодневна да би се у њему духовна енергија обнављала, пренела у дело и богоугодно довршила. Ликовна дела оца Билбије снажно су укорењена у култури и традицији српског народа и одишу његовим колективним бићем које предуго страда. Као сам искон

у духу народа српског, тако и божански израз у духотворству оца Билбије дубоко је кондензован у вери коју манифестује у својим делима да је Добро неуништиво и да, у крајњој инстанци, тријумфује над Злом.

Као плејада српских стваралаца, од Светог Саве, преко Његоша, Венцловића, Шантића, Надежде Петровић, Исидоре Секулић, до Боре Пекића, Милана Радуловића, Предрага Драгића Кијука, Војислав Билбија зарезао је своју дубоку бразду "записа о свом народу" у камену, дрвету, сребру, злату, кости, на платну, икони и фресци. Као и поменути српски ствараоци, ни он није ништа негирао у српском стваралачком духу народа и времена, него је у њима објединио и надградио традиционално и савремено. То могу само велики духови који убију свој его, а посредују Креатуру да кроз њих ствара.

Ништавни су скакавци који читаво поље попасу, а трава, цветови и плодови опет израсту и сазру за наредну сезону, пардон, поколење.

Др Жан Клод Лорше

Превод са француског:
Др Светлана Трајковић-Локеман

Изузетна стваралачка снага

Протојерej Војислав, обдарен богатим стваралачким потенцијалом, је, између осталог, и одличан певач уз гитару и гусле – том античком инструменту који прати носталгичну нарицаљку балканских народа – он је, у исто време сликар, гравер и вајар. Као сликар и иконописац, отац Војислав користи технику темпере и уља на платну. Као гравер, сврдла за зубну технику служе му за рад у којем настају чудесне гравире на стаклу. Као вајар и скулптор, он подједнако влада вештином обраде камена, као и вештином обликовања или ковања, показујући бравурозно умеће како за минијатуре величине новчића, тако и за монументална дела, радећи истом спретношћу, и истом лакоћом са најразличитијим материјалима: метал (гвожђе, бронза, сребро, злато), камен, дрво, слоновача или стакло.

Теме уметничких радова

Стваралаштво оца Билбије може се поделити на две велике теме: једна тема је световног, а друга религиозног карактера, док су оба домена међусобно изнутра повезана у националној култури, у којој се ови елементи прожимају, и где је религија увек отеловљена у животу људи. Световна тематика се изражава путем представљања породичних ликова и типично архетипских друштвених ликова (мајка и дете, војник, монах, сељак...), на начин који спаја реализам и симболизам, где се често запажају и етничка и културна укорењеност. Оно се изражава и у скулптурама које представљају жене или децу погођене ратним страхотама – тема која је уметника инспирисала недавним догађајима.

Религиозна тематика је изражена на многоструке начине

Прва, религиозна тема, прилично повезана са претходном, је она, где се побожност српског народа рефлектује на карактеристичан начин у слици под насловом „Литија".

Друга, религиозна тема је тема људске душе, подељена између добра и зла. Ова тема је присутна у серији слика са називом „Исповест", у триптиху који је истовремено вајан и сликан.

Тема која доминира је она са најзначајнијим ликовима хришћанске православне вере, представљена је на иконама, сликаним и изрезбареним, или гравираним на стаклу. На првом месту налазимо Христа и Богородицу, као и бројне светитеље, посебно светитеље српске цркве: Светог Саву, Светог Симеона Мироточивог, Светог Лазара, као и у Србији посебно популарне Светог Ђорђа или Св. Николу.

Посебно место заузима серија гравира у сребру која илуструје јеванђељске, апокалиптичне и есхатолошке теме. Ова изузетна дела су заиста генијална и, по нама, она се сврставају у велика креативна остварења наше епохе, која интерпретирају страховања и надања. „Човек XX века" је својим најгорим особинама – материјализмом, ароганцијом, охолошћу и окорелошћу срца и одбијањем сваког закона у корист псеудослободе – симболизован у лику Антихриста. Он оглашава крај времена који се манифестује умножавањем ратова и беснила узрокованих атомском бомбом, монструозном печурком чији је шешир састављен од безбројних престрављених људских бића, које она односи. Јахачи апокалипсе сеју смрт великом брзином, пре доласка Страшног Суда, и поделе на праведнике и грешнике између раја и пакла. Пакао је настањен „мртвим боговима" – оним, који охоло чувају жељу да постану богови без Бога и против Њега – као што на једном паноу уметник супротставља „Бога живога", Христа – за човека јединог извора живота и истинског обожења.

Нада човечанства, наспрам свих путева душевне пропасти, патње и смрти, представљена је у лику Јована Претече, у чијем окриљу видимо покајнике, који решише да пођу за Христом. Он је и посебно представљен Христом, који се спушта у пакао, и који већ оглашава Васкрсење ширећи божанску

светлост, привлачећи ка Себи у вртлогу живота људе који теже да се ослободе окова смрти.

Све ове призоре карактерише снажан динамизам. Аутор умножава личности унедоглед, и, када се ради о слици групе или народа, он сугерише да је целокупно човечанство у свету уплетено у овој гигантској борби добра и зла. У његовим делима реализам се спаја са надреализмом сачињеним више сањалачки него рационално, конструисан више спонтано-органски него артифицијелно, а одређене сцене неизоставно подсећају на извесне слике Хиеронимуса Боша. Тела су растргнута и разбацана, лица често изобличена патњом и пристрављена ужасом, у типичном експресионистичком стилу, који подсећа на извесне слике Бројгела, Ота Дикса, или чак Пикасову „Гернику“.

Духовни смисао дела оца Билбије

Моћно дело оца Билбије, снажно укорењено у Библији и у култури српског народа, изражава свој дубок смисао људске заједнице, али и огромно саосећање за човечанство које пати.

Оно поседује димензију једног Достојевског, зато што залази у унутрашњост људске душе, као и изоштрену перцепцију за блискост добра и зла, њиховом непрестаном међусобном борбом и избором који човек упорно тражи између једног и другог. Оно истовремено обелодањује чињеницу да силе добра имају снагу да победе силе зла, у његовом целокупном опсегу и бруталној снази, зато што силе добра имају извор у Христу, победнику над смрти, који је васкрсао како би за све постао извор вечног живота. О овоме животу сведоче ликови Богородице и Бога са Свецима, али и ликови свих смерних и добрих људи и жена, које отац Војислав тако често представља на различите начине који му омогућавају да изрази и обухвати многобројне фасете свог талента. Дело оца Војислава често је дубоко драматично, али истовремено је оно стуб велике наде – откривајући патње људског постојања, како у индивидуалним, тако и у колективним димензијама, оно открива Христов исцељујући пут спасења, када се Он спушта у пакао понижене људске душе како би је очистио, исправио, обновио и уздигао до Бога.

По сазнању да је избио велики пожар у Хиландару, прота креће из Холандије и долази након два дана на згариште. Са пирга Светог Саве камером коју је имао код себе снима остатке изгорјелих конака и изговара молитву у једном даху.

Молитва над спаљеним Хиландаром

О Свети Саво, сине родоначелника нашег и светитељу наш први архиепископе Српски. Ево, гледајући твоје изранављено, оплакано лице, онако како је свих срце код нас. Ти који клечиш пред Господом ближедог лица и молиш га да поштеди остатак и ово што је остало нас. Ближедо ти је лице јер се згражаваш пред овом нашом невјером, вјероватно смо били такви и раније, ал сад ипак долисмо чашу. Ево шта урадисмо и како сачувасмо светињу твоју. Свети Саво, гледајући твоје лице, које се огледава у души нашој, јер је душа наша иста као сад ова твоја икона која је ватром опаљена. На овом твоме лицу на ком се виде трагови суза за твојим народом. Молимо те Свети Саво ми Срби израњени никакви, нестали, ми који смо изгубили достојанство. Губећи достојанство губили смо простор, крајеве. Губили смо и Крајине, губили смо Косово, губили смо Босну, све смо губили у лудости нашој, глупој залуђености, не обнављајући се, не имајући наше биолошко насљедство. Него тако улудо слушамо, и примамо оне јефтине ствари које нам дају они који су гори од нас. О Свети Саво моли Господа и спаса нашега да нам подари мир и снагу да се обновимо, да се обновимо духовно, да се обновимо биолошки, да се обновимо, да светлимо пред Господом да бисмо могли изаћи пред тебе, пророка нашега и Христа нашега у Српскоме облику. Да бисмо могли наћи пред Господом достојанство и оно мјесто које сте нам ви одредили. Опрости нам Свети Саво што не сачувасмо ово, и овај дођи камен који остави ти и отац твој народу Серпскоме на сва времена. Ево шта учинисмо, ево до чега дођосмо, муке нас хватају, туга нас хвата, само слушамо рат, паљевине и губитке. Сви нам се смију, сви нас остављају, пријатеља немамо, сматрају нас разбојницима и злочинцима, и са правом јер смо се одрекли имена твога, јер смо се одрекли, одрекли смо се заштите твоје. О Свети Саво мили наш Свети Саво моли Христа Бога да поштеди остатак, да не нестанемо сасвим, јер знамо а кад нас не би волио и кад нас не би држао као свој народ онда не би ни пуштао, не би ни пуштао овакво искушење на нас. Не да нас уништи Господе, да нас нестане, него да се упаметимо, нашу луду српску памет да опростимо једно другоме крв братску коју још нисмо опростили. И да клечећи пред тобом, пред Господом Богом нашим пред пречистом Богомајком замолимо опроштај и да са тим опроштајем опет узмогнемо снаге, да се сложимо, да се омножимо и умножимо. Свети Саво мили наш моли Господа за нас да нас не нестане са света, да престанеш да клечиш пред Богом гледајући наше јаде и нашу немоћ, да се уздигнемо до достојанства твога. Свети Саво моли Господа Бога за нас. Амин.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

73/76.071:271.22]:929 Билбија В.(083.82)

БИЛБИЈА, Војислав, 1942-
Хиландарац ван Хиландара : стопама Светог Симеона / рукотворства протојереја Војислава Воје Билбије Везирова ; [уредник Александар Стјепановић ; умјетничко уређење, илустрација и калиграфија Марко Билбија]. - Бања Лука : Друштво пријатеља манастира Хиландара, 2021 (Бања Лука : Графид). - 73 стр. : илустр. ; 30 cm

"Израда ове књижице је произашла из пројекта започетог 2019. године, који је за циљ имао поставку изложбе животног дјела о. Воје Билбије, а коју би пратила свеобухватна монографија" --> импресум. - Текст штампан двостубачно. - Биографија: стр. 67.

ISBN 978-99976-960-0-7

COBISS.RS-ID 134149889

Рукотворства протојереја Војислава Воје Билбије Везирова

Рад протојереја Војислава Воје Билбије, чији је цијели животни опус у знаку и под благословом Светог Симеона и манастира Хиландара. Нека од његових капиталних дјела налазе се у Хиландару, а због свог стилски безвременог приступа у обликовању, тако су се уклопила у своје окружење, да није ријетко да посјетилац и не примијети да стоји крај кивота или иконе који су сачињени концем 20. вијека, а не у далеким стољећима богате историје манастира.